

Bokanmeldelse

Bokanmeldelse v/ Flemming Erichs Ingvorsen

Feltarbejde blandt børn. Metodologi og etik i etnografisk børneforskning. Eva Gulløv og Susanne Højlund

202 s. Gyldendals Garpe-bøger. ISBN: 87-02-01486-6

Feltarbejde blandt børn henvender sig til alle som måtte have interesse for det etnografiske studie af børn og barndom. Eva Gulløv og Susanne Højlund stiller i bogen skarpt på feltarbejdets mange og til tider komplicerede arbejdsprocesser, dog skrevet med en nerve og intensitet som gør, at man som læser får lyst til straks at gribe sin dagbog, give sine støvler en ordentlig gang knofedt, for derefter at drage af sted til feltarbejdets underfundige verden af oplevelser og udfordringer.

Bogen *Feltarbejde blandt børn* handler om antropologisk metodologi i udforskning af børn og barndom. Feltarbejdet står naturligt som den centrale del af antropologisk forskningsvirksomhed, og samtidig indbefatter begrebet feltarbejde en overordnet betegnelse for de etnografiske metoder som gør sig gældende i antropologien, i udforskningen af menneskets sociale og kulturelle interaktionsformer. I krydsfeltet, dvs. i dialektikken mellem forskerens teoretiske refleksioner og disponeringer på den ene side og de etnografiske arbejdsmetoder på den anden, står antropologen positioneret "ansigt til ansigt" med den komplekse og flygtige virkelighed, som han/hun skal til at udforske på godt og ondt. Enhver kan sige sig selv at dette ikke er en nem opgave at skulle varetage. I forsøget herpå, er det antropologens opgave at skabe mening og frembringe betydningsdannelse ud af en ofte kompleks menneskelig sameksistens i en given kontekst. For at kunne se sig selv i stand til at udføre en sådan nærmest uoverkommelig opgave, må antropologen nødvendigvis arbejde med en operationel forskningsstrategi. I bogen diskuteres forbindelserne mellem metode og de teoretiske legitimeringer for valg af metode, og der argumenteres for det synspunkt, at ethvert metodisk valg bygger på en teoretisk forforståelse af genstandsfeltet – i dette tilfælde børns hverdagsliv.

Umiddelbart kunne dette give anledning til at tro, at bogen udelukkende bevæger sig på et højtravende videnskabsteoretisk og abstrakt plan, løsrevet fra den virkelighed hvori vi andre er indlejret med legeme og sjæl.

Men sådan forholder det sig imidlertid ikke og heldigvis for det. Bogens forfattere formår i vid udstrækning at skabe en fin balancegang mellem den teoretiske normativitet og virkelighedens mere uforudsigelige problemstillinger og til tider irriterende umedgørlighed. Ingen teoretisk konstruktion kan tænkes at være så stærk, at den kan finde svar på alle livets spørgsmål og kringelkroge, så vidt jeg er orienteret. Man kan derfor sige, at antropologen konstant må befinde sig i dialog og konfrontation med sin egen erkendelsesinteresse, sine metodiske valg og de mangeartede problemstillinger, som virkeligheden nu engang måtte spille ind med i forhold til forskningsprocessen.

Derved falder bogen ind under kategorien af meta-bøger der beskæftiger sig med teorien om teorier, men samtidig beskæftiger den sig med det etnografiske håndværk i feltarbejdet, illustreret gennem en lang række af feltrapporter udarbejdet af aktive forskere, som på hver deres måde benytter sig af eksplorative metodikker i udforskningen af børn og barndom. Blandt dem læseren møder er Peter Ø. Andersen og Jan Kampmann, som sammen skriver om børns legekultur, og Sally Andersen som problematiserer det foranstående kapitel "At gøre børn til objekter for forskning" i sin feltrapport *Bare Børn*. Catharina Ilene Damgaard sætter fokus på den dobbeltrolle som antropologen indtager i feltarbejdet som både forsker og mor. Charlotte Palludan stiller spørgsmålet "Er du barn eller voksen?" og svarer med "Jeg er forsker". Selvfølgelighed, sproglighed og tavshed drøftes af Bjørg Kjær, og Hilde Lidén skriver om "At skabe både nærhed og distance" til børn i feltarbejdet. Det sidste indslag fra feltrapporterne står Lotte Meinert for i "Grænser for deltagelse". Bogens kronologi benytter sig af en slags "pingpong" effekt, der på afvekslende vis, bringer læseren gennem de mere teoretisk funderede kapitler og videre ind i feltforskningens konkrete forankrede virkelighed, hvor problemer af stort og småt bliver diskuteret i forhold til det teoretiske afsæt som bogens forfattere formidler. Vekselvirkningen mellem teori og praksis gør ikke bare bogen nærværende, det er simpelthen kilden til, at man som læser gribes og ikke sådan uden videre giver slip på den igen.

Den konstruerede barndom

Foruden en teoretisk gennemgang af feltarbejdet og væsentlige definitioner af antropologiske begrebsdannelser, skriver forfatterne sig ind i det såkaldt "nye syn" på børn og barndom, som tidligere er formidlet af børne- og

barndomsforskere som Allison James, Chris Jenks, Alan Prout, William Corsaro m.fl.

Man kan sige, at det nye syn på børn kort fortalt bygger på en erkendelse af, at børn må forventes at kunne agere forskelligt i forskellige sociale kontekster. Derved skal barndom forstås som et fænomen vi konstruerer. I en vis forstand skal barndomskonstruktioner ses som et opgør med den traditionelle udviklingspsykologi og tendensen til at ville indordne og klassificere børn i mere eller mindre rigide forestillinger omkring sociale kategorier. I bogen lægges der op til at suspendere sådanne sociale kategorier for derved at kunne bryde med de kulturelt cementerede antagelser om, hvordan børn er og bør være! Sådanne forståelser af børn og barndom kan ofte ses som værende et udtryk for egne fordomme, indlejret i vores bevidsthed uden nødvendigvis af den grund at have en udtalt sandhedsværdi. De fænomener, fremtrædelsesformer og betydningsdannelser der end måtte opstå blandt børn, og som man som forsker iagttager, betyder nødvendigvis ikke det man umiddelbart skulle tro ved første øjekast. Ofte er det sådan, at faren ved common-sense-opfattelser kan være med til at forføre forskeren, og derved kan der ske uheldige sammenfald mellem almindelige hverdagsbetragtninger og den videnskabelige proces. Som menneske er vi alle tilbøjelige til at underkaste os disse hverdagsbetydninger og fordomme, simpelt hen fordi det er kulturelt acceptere fordringer. Hele barndomsområdet er konstitueret af sådanne opfattelser af børn og ”den gode” opvækst, herunder nedgroede forestillinger og fortællinger om, hvad der eksempelvis skal forstås ved kategorier som dreng/pige-, etnicitets-, teenage-, mobnings-problematikker osv.

Forskeren bør således altid reflektere over den lokale forståelse af visse kulturelle koder og betingelser for social sameksistens, som må forventes at få betydning for forskningsresultatet. Man skal som forsker derfor altid være parat til at bryde med hverdagslivets common-sense-opfattelser, herunder egne forestillinger om, hvorledes forskellige sociale fænomener bør tolkes og opfattes. Hvis man som forsker ikke er villig (eller på anden vis ikke kan se sig i stand til) at gennemgå en sådan selvrenselse, er man med andre ord med til bære fordomme videre, frem for at producere ny viden. Når man som forsker er med til at gøre børn til objekter for forskningen, er det et mål, ”...at blive i stand til at identificere forskellige kulturelle opfattelser af børn og barndom for derved at kunne underlægge disse systematisk analyse,” skriver Eva Gulløv og Susanne Højlund i bogen.

Dertil kunne man knytte en kritisk bemærkning om, hvor lidt konstruktivt det i og for sig er for professionelle lærere og pædagoger, at knytte sin faglighed alt for meget sammen med retorikken omkring børn som værende alt fra ”gardinsvingere” til ”bimmerbørn” og ”zappere” etc. Forfatterne giver derved en opfordring videre til os som voksne, at vi bryder med de gængse konventioner omkring hvordan børn er – og i stedet begynder at se på børn som de er og *hvor* de er.

Etik i børneforskningen

Bogen slutter af med et kapitel skrevet af Jan Kampmann, som forsøger at gøre rede for de etiske dimensioner i den antropologiske og etnografiske børneforskning. Kapitlet beskæftiger sig med, hvorledes antropologien sidst i det tyvende århundrede begynder at rette sin interesse og opmærksomhed mod studiet af børn – for kunne man overhovedet det? Den etnografiske børneforskning anlagde dengang et kritisk syn på den mere etablerede børneforskning, som hovedsageligt blev udgjort af udviklingspsykologien, for derved at kunne distancere sig fra denne. I mange år har antropologer, der beskæftigede sig med børneforskning, haft travlt med at skulle legitimere sin egen berettigelse og eksistens, set i forhold til den mere etablerede børnepsykologi. Blandt spørgsmålene der har trængt sig på (og som man til stadighed kan blive stillet) er f.eks. spørgsmålet om, hvorvidt antropologien overhovedet har status af videnskabelighed, eller om der blot er tale om en etnografs egne subjektive opfattelser af forskellige hændelsesforløb – en slags bekendelseslitteratur.

Tendensen er dog, at antropologien er ved at have fundet sine egne videnskabelige eksistensvilkår og derfor nu retter opmærksomheden mod en udvikling af fagets egen betydning. Dette skal naturligvis sammenholdes med den generelle udvikling der er sket inden for den socialvidenskabelige forskning de senere år, hvor interessen for forskningens etiske grundlag i bred forstand gør sig mere og mere gældende. Jan Kampmann skriver videre, at denne tendens samtidig skal ses i lyset af, at den generelle opfattelse af videnskab er under forandring. Videnskab opfattes som en mangfoldighed af forskellige erkendelsesinteresser, som alle er optagede af, hvilke mål og interesser der fordrer den videnskabelige proces. Dette kan samtidig ses som værende et opgør med den gængse opfattelse af, at videnskaberne altid er neutrale eller objektive. Man kan sige, at videnskaberne derimod snarere lader sig styre af egen erkendelsesinteresse, som f.eks.

beskrevet af den kritiske teoretiker Jürgen Habermas. I dag opfattes viden som en konstruktion af viden, altså en videnskonsstruktion, der blot er til blandt mange andre opfattelser og som baserer sig på en række af mulige valg og fravalg. I denne sammenhæng er forskningens etiske værdier gået hen og blevet centrale for forskningens validitet.

Jan Kampmann gennemgår ti punkter, med behørig reference til Priscilla Alderson, hvor han diskuterer forskningens mulige etiske komplikationer. Det må siges at være både spændende og yderst relevant læsning for alle der vil foretage antropologiske undersøgelser, fordi man ved at benytte etnografiske metoder, kommer meget tæt på praksis og informanter. Den etiske dimension spiller derfor en afgørende rolle – ikke mindst i forhold til udforskningen af børn – i antropologiske studier. Jan Kampmann rejser i dette sidste og afsluttende kapitel en række interessante problemstillinger af etisk karakter med relevans for den etnografiske børneforsker. Men det skal man nok ud og købe bogen for at kunne læse videre om.

Feltarbejde blandt børn har klart den fordel, at den henvender sig til læseren med en både velformuleret og veloplagt sprogbrug. Den kører ikke læseren træt, men opfordrer derimod til videre læsning og engagement i faget, ikke mindst pga. bogens afvekslende disponering. På bagsiden af bogen står skrevet, at den "...henvender sig til alle som arbejder med forskningsbaseret viden om børn: forskere, universitetsstuderende og studerende på de nye uddannelser til professionsbachelor." Dette må siges at være den rette målgruppe, men hvis man ikke tidligere har foretaget videnskabelige undersøgelser der indbefatter feltforskning, med eller uden børn, kan jeg (som nytilkommen forsker i felten) oplyse at bogen må være et absolut must for børneforskere med hang til det antropologiske.

Flemming Erichs Ingvorsen
 Frederiksberg Seminarium
 Nylandsvej 27
 DK-2000 Frederiksberg
 Danmark
 e-post: fi@fredersem.dk